

*До разової спеціалізованої вченої ради ID 9091
Закладу вищої освіти «Університету Короля Данила»
(76018, м.Івано-Франківськ, вул.Є.Коновальця, 35)*

В І Д Г У К

офіційного опонента

**доктора архітектури, професора Черкеса Богдана Степановича
на дисертацію Стовбана Василя Олексійовича на тему: «Містобудівні
методи та засоби врегулювання просторових конфліктів у містах України (на
прикладі м. Івано-Франківськ)» подану на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 191 «Архітектура та містобудування» за
спеціальністю 19 «Архітектура та містобудування»**

1. Актуальність теми дисертації

Актуальність дисертаційного дослідження Стовбана В.О. «Містобудівні методи та засоби врегулювання просторових конфліктів у містах України (на прикладі м. Івано-Франківськ)» зумовлена зростанням просторової напруги в українських містах, що виникає на тлі інтенсивних трансформацій міського середовища, децентралізації управління, активізації забудови та зростання громадянської участі. Просторові конфлікти, що охоплюють взаємодію між громадою, органами влади та інвесторами, дедалі частіше набувають системного характеру та вимагають ефективного містобудівного реагування. У більшості українських міст відчутним є дефіцит теоретично осмислених і практично апробованих механізмів, здатних врівноважити інтереси різних суб'єктів і забезпечити сталість просторового розвитку. У цьому контексті ініційоване автором дослідження пропонує комплексний міждисциплінарний підхід до аналізу, класифікації й управління просторовими конфліктами на рівні локальних урбанізованих систем. Вибір Івано-Франківська як кейс-території є цілком обґрунтованим з огляду на динаміку урбаністичних процесів, наявність історико-культурного шару, активну участь громади та низку гучних конфліктних кейсів останніх років. Актуальність теми підсилюється сучасними викликами у сфері архітектурного управління, зокрема необхідністю поєднання регулятивної функції містобудівної документації з гнучкими механізмами реагування на соціальну напругу. Дисертація відповідає ключовим стратегічним пріоритетам урбаністичної політики України, зокрема розвитку комфортного, безпечного і гармонійного міського середовища. Запропоновані автором підходи до моделювання безконфліктного середовища, типологізації конфліктів та їх просторової

локалізації мають високий потенціал для інтеграції в нормативно-проектну практику. У роботі порушено ряд новітніх для української науки проблем – конфлікти пам'яті, урбоекологічні конфлікти, суперечності локальної приналежності територій, що свідчить про її актуальність і прогностичну спрямованість.

Таким чином, дисертація торкається важливих питань сталого розвитку міст, соціального консенсусу у плануванні та інноваційних підходів до управління просторовими ризиками.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами

Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідних програм, планів та тематичних напрямів, що реалізуються на кафедрі архітектури та будівництва Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» й відповідає пріоритетним напрямам наукових досліджень, зокрема темі «Сучасні проблеми та перспективи розвитку архітектури, містобудування та дизайну» (номер державної реєстрації: 0120U105634), а також узгоджується зі стратегічними завданнями загальнонаціональних програм розвитку міст України: «Стратегією сталого розвитку міст України до 2030 року»; «Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки»; «Стратегією розвитку міста Івано-Франківська до 2030 року».

3. Наукова новизна результатів дослідження

Ступінь розкриття наукової новизни в дисертаційному дослідженні Стовбана В.О. оцінюється як високий і цілком обґрунтований. Автор чітко сформулював концептуальні новації, які базуються на комплексному міждисциплінарному підході до вивчення просторових конфліктів. Вперше у вітчизняному науковому просторі здійснено систематизацію типів конфліктів із прив'язкою до конкретного міського середовища, що дозволило сформулювати структурно-функціональну модель конфліктної взаємодії. Значущим є й те, що автор впровадив методику діагностики конфліктів, яка інтегрує урбаністичні, соціологічні та екологічні методи, демонструючи вміння адаптувати міжгалузеві підходи до архітектурно-містобудівної тематики. Наукова новизна також проявляється в удосконаленні класифікаційного апарату: введення нових категорій конфліктів є вагомим внеском у теоретичну урбаністику. Важливо, що запропоновані автором принципи безконфліктного розвитку враховують актуальні виклики, зокрема пострадянські трансформації та зростання ролі громадськості. У дисертації з високим ступенем обґрунтованості представлено нові критерії оцінки конфліктності територій, що має значний прикладний потенціал. Варто

підкреслити також узагальнення світового досвіду і його адаптацію до українських реалій. Наукова новизна посилюється завдяки поєднанню теоретико-методологічного аналізу з емпіричним матеріалом. Дисертант продемонстрував вміння пов'язати урбаністичну проблематику з соціальними, правовими та культурними контекстами. Усе це дає підстави вважати, що новизна не є декларативною, а має концептуальне і практичне значення.

4. Оцінка змісту дисертації здійснена на основі ознайомлення з повним текстом наукового дослідження Стівана В.О. «Містобудівні методи та засоби врегулювання просторових конфліктів у містах України (на прикладі м. Івано-Франківськ)», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування (галузь знань 19 – Архітектура та будівництво). Загальна структура дисертації оцінюється як чітко сформована й логічно обґрунтована. Робота містить анотацію, перелік наукових публікацій здобувача за темою дослідження, зміст, вступ, чотири розділи основної частини, висновки, список використаних джерел та додатки.

Вступна частина роботи відповідає встановленим вимогам і містить усі необхідні складові: обґрунтування актуальності теми, визначення її зв'язку з науковими темами кафедри архітектури та будівництва Університету Короля Данила, формулювання мети та завдань дослідження. Крім того, чітко окреслено об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну результатів, визначено методологічну основу роботи, а також проаналізовано її теоретичне та практичне значення. У вступі також зазначено форми апробації результатів, кількість публікацій та загальну структуру дисертаційного дослідження.

У *першому розділі* дисертації Стівана В.О. проведено ґрунтовний аналіз категоріально-понятійного апарату, пов'язаного з просторовими конфліктами, із висвітленням поточного стану наукових досліджень у цій галузі. Окреслено класифікацію конфліктів та запропоновано авторську структурно-функціональну модель, що враховує архітектурно-містобудівний контекст їх виникнення. Розглянуто історичні, правові й світоглядні передумови формування конфліктних ситуацій у міському середовищі, що зумовлюють актуальність інтегрованих підходів до їх врегулювання. Проаналізовано світовий і вітчизняний досвід урегулювання просторових конфліктів, із виокремленням найбільш релевантних практик. Також у розділі конкретизовано дослідницькі завдання та обґрунтовано методологічну базу дослідження, яка поєднує соціологічні, правові, урбаністичні й просторово-аналітичні інструменти.

У *другому розділі* дисертації досліджено просторові конфлікти в архітектурному середовищі на прикладі міста Івано-Франківськ. Проведено детальний аналіз їх розподілу та локалізації в межах міських територій, що дозволило визначити найбільш конфліктогенні зони. Виокремлено урбоекологічні

конфлікти, спричинені антропогенним тиском на природне середовище, зокрема у зонах рекреації, прибережних територіях та зелених насадженнях. Особливу увагу приділено конфліктам у межах історичного середовища, які виникають через неузгодженість між вимогами охорони спадщини та інтересами нової забудови. Розглянуто конфлікти локального масштабу, пов'язані з переосвоєнням територій, управлінськими помилками та недостатнім громадським залученням. Автор аналізує закономірності виникнення й ескалації конфліктів, демонструючи, що вони мають як об'єктивне планувальне, так і суб'єктивне адміністративне підґрунтя. Окреслено динаміку розвитку конфліктів у часовій і просторовій перспективах. Запропоновано аналітичну модель, що враховує архітектурно-містобудівні чинники в їх формуванні.

У *третьому розділі* дисертації подано обґрунтовані методичні та практичні підходи до врегулювання просторових конфліктів у міських територіальних громадах. Виокремлено принципи реформування архітектурно-містобудівного середовища з урахуванням вимог безконфліктності, які базуються на тристоронній взаємодії влади, громади та інвестора. Автор пропонує моделі безконфліктного просторового розвитку, що враховують особливості пострадянської трансформації міських структур і досвід європейського партисипативного планування. Окрему увагу приділено створенню умов для узгодження інтересів усіх учасників містобудівного процесу на етапі планування, проектування та реалізації. Розроблені методичні рекомендації включають інструменти ранньої діагностики конфліктів, моніторинг ризиків і застосування партисипативних механізмів для прийняття збалансованих рішень. Практичні рекомендації супроводжуються конкретними проектними пропозиціями щодо організації простору в умовах підвищеної конфліктогенності. Зазначені підходи орієнтовані на формування сталої, гармонійної міської структури з урахуванням соціальних, правових та екологічних чинників. Розділ має вагоме значення для впровадження результатів дослідження в реальну містобудівну практику.

Проміжні висновки після кожного розділу логічно підсумовують його зміст, демонструючи послідовність дослідження та чіткість аналітичної роботи здобувача. Узагальнені висновки дисертації відображають її концептуальну цілісність, ґрунтуються на переконливих аргументах, мають доказовий характер і не викликають суттєвих зауважень.

Структура наукової праці побудована послідовно, з дотриманням внутрішньої логіки, що узгоджується з окресленою метою та системою дослідницьких завдань. Така композиційна організація забезпечує високий рівень цілісності й аналітичної узгодженості тексту дисертації.

5. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій

Отримані результати та висновки наукового дослідження є обґрунтованими та підтверджуються ретельним аналізом і практичними спостереженнями, здійсненими у межах дослідницької роботи. За своєю структурою дисертаційна праця включає анотацію, перелік наукових публікацій здобувача за темою, зміст, вступ, три розділи основного викладу, висновки, список використаних джерел та додатки. Обрана структура повністю відповідає логіці реалізації поставленої мети та окреслених завдань, забезпечуючи внутрішню цілісність дослідження. Стовбан В.О. коректно визначив об'єкт і предмет дисертаційної роботи, а також адекватно обрав міждисциплінарний підхід до аналізу просторових конфліктів, застосовуючи як архітектурно-містобудівні, так і соціокультурні та правові методи. Особливу увагу приділено розкриттю архітектурно-просторових суперечностей, що виникають унаслідок взаємодії різних суб'єктів у межах урбанізованого середовища. У роботі продемонстровано, як просторові конфлікти впливають на морфогенез міста, якісні характеристики публічного простору, а також формування комфортного життєвого середовища. Автор вміло поєднав теоретичні напрацювання з емпіричними спостереженнями, що дозволило забезпечити прикладну цінність отриманих висновків.

Дисертаційна робота Стовбана В.О. відзначається послідовною логікою викладу, високим рівнем структурованості та цілісністю змісту. Усі розділи та підрозділи логічно взаємопов'язані, що дозволяє чітко простежити наукову аргументацію та динаміку розвитку теми. Авторські інтерпретації супроводжуються належним обґрунтуванням і підтверджуються посиланнями на відповідні джерела, що свідчить про академічну доброчесність. Теоретико-методологічна основа дисертації викладена глибоко й аналітично, з належною увагою до міждисциплінарного підходу. Обґрунтовано як наукову новизну, так і прикладне значення дослідження, що забезпечує його релевантність у сучасному архітектурно-містобудівному дискурсі. Усе це засвідчує високий рівень наукової зрілості та дослідницького потенціалу здобувача.

Висновки до окремих розділів та узагальнені положення дисертаційної роботи, представлені у її основному тексті, є належним чином аргументованими й демонструють високий рівень наукової зрілості та професійної підготовки здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Стовбана В.О., засвідчують виважене використання міждисциплінарного методологічного інструментарію та підтверджені результатами ефективної апробації і практичного впровадження.

Результати дослідження пройшли фахове обговорення на науково-практичних конференціях, семінарах кафедри архітектури та будівництва ЗВО «Університет Короля Данила», а також у рамках спеціалізованих робочих

зустрічей, що свідчить про зацікавленість академічної спільноти у тематиці роботи.

Матеріали дисертації активно інтегруються в освітній процес ЗВО «Університет Короля Данила», зокрема під час викладання навчальних дисциплін «Історія архітектури та містобудування», «Теоретичні та методичні основи архітектурного проектування» (акт впровадження від 10.04.2025). Окрім того, положення роботи використовуються в науково-дослідній та аналітичній діяльності Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при реалізації наукових програм розвитку університету (довідка про впровадження від 09.07.2025), що додатково підтверджує їхню практичну значущість.

6. Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладу наукових положень і результатів в опублікованих роботах

Структура та обсяг дисертаційної роботи Стівбана В.О. логічно узгоджені з метою, завданнями та предметом дослідження, що забезпечує цілісне і послідовне розкриття наукової проблематики. Дисертація включає вступ, три змістовні розділи, які поділено на 14 підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи становить 270 сторінок, з яких основний текст охоплює 204 сторінки. Список використаних джерел охоплює 165 найменувань і займає 16 сторінок, що свідчить про широку джерельну базу дослідження. Додатки викладені на 37 сторінках і включають ілюстративно-аналітичні матеріали, що доповнюють основний текст.

Основні положення та наукові результати дисертації пройшли апробацію в науковому середовищі та відображені у 7 публікаціях. Зокрема, опубліковано 5 статей у фахових виданнях України, 2 статті у рецензованих наукових виданнях зарубіжних держав, а також представлено 2 доповіді на наукових конференціях і семінарах, що підтверджує належний рівень апробації результатів дослідження.

Дисертаційна робота вирізняється цілісністю змісту та внутрішньою логічною узгодженістю між структурними елементами. Виклад матеріалу здійснено у притаманному науковому стилі з коректним використанням термінологічного апарату, що відповідає тематиці дослідження. Бібліографічний апарат оформлено відповідно до чинних академічних стандартів. Ілюстративний матеріал є змістовним, репрезентативним і належним чином доповнює основний текст, сприяючи візуалізації складних аналітичних положень і підвищенню загальної інформативності дисертації.

7. Зауваження до дисертації та дискусійні питання

Безперечно, дисертаційне дослідження Стівбана В.О. заслуговує на високу оцінку, однак доцільно виокремити низку окремих зауважень і рекомендацій, які, на мою думку, можуть стати конструктивним підґрунтям для фахової наукової дискусії в ході публічного захисту. Водночас вважаю, що наукова робота набула б ще більшої теоретико-практичної цінності, якби автор:

1. Незважаючи на загальну концептуальну цілісність викладу, у вступній частині роботи недостатньо конкретизовано, яким саме чином архітектурно-

просторові конфлікти відрізняються від інших типів соціальних чи правових суперечностей, що не дозволяє чітко визначити унікальність об'єкта дослідження в контексті містобудівної науки. Бажано було би посилити теоретичну обґрунтованість саме архітектурного виміру конфлікту з наведенням прикладів його візуальної чи планувальної матеріалізації.

2. У другому розділі роботи, у загальній структурі аналізу кожного типу конфліктів, бракує візуалізації або схемного представлення конфліктогенних зон міста, що дозволило б конкретизувати територіальні осередки напруги та просторову динаміку конфліктів. Хоча автор подає узагальнення про історичний центр, рекреаційні зони та переосвоєні ділянки, не представлено узгоджених критеріїв локалізації чи методів просторового картування, що знижує наочність результатів і їх прикладну цінність для містобудівної практики.

3. Оцінка відповідальності архітекторів і управлінців щодо конфліктів в історичному середовищі сформульована здебільшого на нормативному і критичному рівні, однак відсутній аналіз механізмів удосконалення професійного супроводу в зонах охорони культурної спадщини. Доцільним було б окреслити приклади інтеграції історико-культурних регламентів у містобудівні рішення, а також вказати на потенціал синергії між археологічними структурами та архітектурно-планувальними органами в контексті моніторингу і регулювання конфліктів.

4. Попри важливе наголошення на необхідності оцінки конфліктогенності територій, у дисертації відсутнє пояснення інструментів кількісної або якісної верифікації таких оцінок. Було б доцільно уточнити, чи передбачає автор використання просторових аналітичних методів (наприклад, GIS-моделювання, heat-maps конфліктних зон) або соціологічних показників (індекс соціальної напруги, кількість протестних звернень тощо) як частину процедури попереднього аналізу конфліктності. Це б суттєво підвищило практичну цінність рекомендацій.

Однак, вищевказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та на його наукову новизну.

Висновки дисертації в цілому

Рецензоване дисертаційне дослідження Стовбана В.О. «Містобудівні методи та засоби врегулювання просторових конфліктів у містах України (на прикладі м. Івано-Франківськ)» є завершеною науковою працею, має наукову новизну та теоретичне і практичне значення.

Дисертація відповідає вимогам, які сформовані до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії та встановлені наказом МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та КМ України від 12 січня 2022 року № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування

рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії (із змінами внесеними згідно з постановою КМ №341 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023р.), а її автор Стовбан Василь Олексійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 Архітектура та містобудування галузі знань 19 – Архітектура та будівництво.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

Доктор архітектури, професор,
професор кафедри візуального
дизайну і мистецтва
Інституту архітектури та дизайну
Національного університету
«Львівська політехніка»

Богдан ЧЕРКЕС

Взяв до уваги висновок,
Татьяна Рубановська